

Що таке уява, напевно, знає кожен. Ми дуже часто говоримо одне одному: «Уяви собі таку ситуацію...», «Уяви собі, що ти...». Щоб придумувати, нам необхідна уява.

«Навіщо у дошкільників розвивати уяву? — запитаєте ви. — Адже вона і так набагато яскравіша й оригінальніша від уяви дорослого». Це зовсім не так. Дослідження психологів свідчать, що уява дитини розвивається поступово, у міру накопичення нею певного досвіду. Усі образи уяви, якими б химерними вони не були, ґрунтуються на тих уявленнях і враженнях, які ми отримуємо в реальному житті. Уява дитини бідніша за уяву дорослого через обмежений життєвий досвід. За допомогою уяви малюк пізнає навколишній світ і самого себе.

Основою уяви є образи. Образи уяви ґрунтуються на образах пам'яті, але істотно відрізняються від них. Образи пам'яті — це незмінні, по можливості правильні образи минулого. Образи уяви змінені й відрізняються від того, що можна спостерігати в реальності. Наприклад, коли дитина розповідає про те, що вона бачила в зоопарку страуса з довгою шиєю та короткими крилами, і це дійсно відбувалося у вихідний, звісно ж, це образ пам'яті. А якщо дитина розповідає, що вона бачила в зоопарку Змія Горинича, то це образ уяви.

Уява має декілька ступенів активності. Найнижчий ступінь виявляється уві сні, коли ми сприймаємо які-небудь картини або образи незалежно від свого бажання. Активніший рівень уяви виявляється під час читання, прослуховування художньої літератури, музики, проглядання картин. Це відтворююча уява: на основі словесного опису, умовного зображення або слухового сприйняття створюється образ. Відтворення того чи іншого образу залежить, з одного боку, від того, наскільки яскравий, виразний і чіткий словесний опис або умовне зображення. З другого боку, відтворення образу пов'язане з рівнем розвитку уяви людини, а також із її знаннями і досвідом. Так, на музичному занятті дошкільникам пропонується назвати, який образ виникає під час прослуховування мелодії: так ступає ведмідь чи летить комарик, так щебече пташка чи гримить грім?

Уява дітей розвивається в грі. Діючи з реальними предметами, малюк починає вигадувати нереальну ситуацію. Наприклад, дитина скаче верхи на паличці — у цей момент вона вершник, а палиця — кінь. Причому важливо, що дитина не може уявити коня за відсутності предмета, придатного для скакання, і не може подумки перетворити коня на палицю, якщо не діє з нею. Для дітей трьох-чотирьох років важливо, щоб предмет-замісник був схожим на той предмет, який він замінює. Так, граючись у чарівника, дитина як чарівну паличку використовує прутик. У старшому дошкільному віці уява може спиратися на такі предмети, які не схожі на ті, що замінюються. Наприклад, діти граються з баночкою з-під крему, а уявляють при цьому кораблик.

Поступово необхідність у зовнішніх опорах зникає. Відбувається перехід до ігрової дії з предметом, якого насправді немає. Цей предмет набуває нового змісту, і дії з ним уявляються подумки, без реальної дії. Це і є виникнення уяви як психічного процесу. Уявна ситуація повністю розгортається у

внутрішньому світі дитини. У старшому дошкільному віці дитина привчається створювати свої власні персонажі, оселяючи їх у внутрішньому світі. Діти вигадують собі уявних друзів, присутність яких скрашує повсякденне життя дитини. Ці уявні супутники дитячого життя — невидимки, хоча діти називають їх по іменах, згадують їх у розмовах і граються з ними тривалий час у різні ігри, як із реальними партнерами. Вони допомагають дітям упоратися зі страхами, замінюють їм друзів у періоди самотності, підтримують у них упевненість у правильності думок і дій. До 65 % дошкільників вигадують собі друзів. Такі діти більш товариські, менш сором'язливі, мають більше реальних товаришів. Уявні друзі допомагають дітям набувати соціальних навиків і вправлятися в спілкуванні. Під час спілкування з уявним другом діти програють і промовляють події дня, свої переживання.

Уява відіграє дуже важливу роль у житті дитини. З одного боку, це політ фантазії, яка викликає бурю емоцій, а з другого — спосіб збагнення світу, який знімає тимчасові й просторові обмеження.